

Restaurátorok találkozója Velencében

KASTALY Beatrix

Az ICOM - International Council of Museums - Konzerválási Bizottsága 1975. október 13-18 között tartotta Velencében a három évenként rendezett találkozók sorában a negyediket. A bizottság célja, hogy a történelmi értékek vizsgálatának és konzerválásának legszinvonalasabb eredményeit összegyűjtse minden országból, restaurátoroktól, kutatóktól és muzeológusoktól. A Bizottsághoz tartozó 25 munkacsoport - amelyek a muzeumokban előforduló anyagokkal foglalkoznak, de általánosabb kérdések kutatása is feladatuk - 1975. évi találkozóján tudomásom szerint Magyarországról senki sem volt jelen. Ezért hasznos lehet ez a rövid tájékoztatás, amely a könyvtárakban is fellelhető anyagok - papír, bőr, pergament, ragasztók - konzerválásával és restaurálásával foglalkozó előadások közül ismertet néhányat.

A.G. Cains (Dublin): Restaurátorképzés a dublini Trinity College könyvtárának restauráló műhelyében

Általános tendencia a nagyobb könyvtárakban kisebb-nagyobb konzerváló műhelyek létrehozása. Ezzel együtt a jól képzett restaurátorok iránti igény is nő. A szerző vázolja elképzeléseit, amelyek szerint a képzésben a hangsúlyt feltétlenül a jó gyakorlati szakemberré válásra kell helyezni, állandó kritikai felügyelet mellett. Csak a biztos gyakorlati alapok megszerzése után kell a tanuló számára biztosítani az előadások látogatásának lehetőségét, gyakorlati bemutató tanfolyamokat, más műhelyek meglátogatását. A szerző saját műhelyének - amelyet kifejezetten a restaurálás és a képzés kettős céljára terveztek - bemutatása (írásban és rajzban) egészíti ki az előadást.

N.S. Baer - N. Indictor (New York): Javaslat a könyv- és papirkonzerválással kapcsolatos anyagok lerakatának létrehozására

A technológiai haladás a muzeális értékek konzerválói számára igen jelentős segítséget nyújt. Ugyanakkor e lehetőségekkel együtt nő a felelősség is. A konzervátori gyakorlat még egy országon belül is a felhasznált anyagoknak és módszereknek számtalan változatát alakítja ki. A mai konzervátor és természettudományos kutató nagy hiányát érzi annak, hogy elődeink nem gondoskodtak arról, hogy az akkor használatos anyagokból megfelelő mintákat megfelelő körülmények között az utókor számára eltegyenek. Így a könyvtári állományok természetes öregedésének folyamatáról nincsenek megbízható adataink, és az alkalmazott konzerválási eljárások hatékonyságát sem lehet egyértelműen meghatározni. A szerzők javasolják, hogy az USA valamely állami szerve vagy intézménye egy átfogó program alapján hozza létre a könyv- és papirkonzerválás anyagainak "bankját", megőrző lerakatát. A jól jellemzett, ellenőrzött körülmények között természetesen öregedő minták igen értékesek volnának a jövő kutatói számára. Egy ilyen központnak az anyagminták tárolása mellett termé-

szetesen feladata volna az új alapanyagok, változatok katalogizálása, a vizsgálati és értékelő módszerek számbavétele, egységesítése és fejlesztése, valamint egy információ-tár létrehozása is.

F. Gallo (Róma): Újabb kísérletek a könyv anyagainak fertőtlenítése területén

Olaszországban az utóbbi években etilén-oxiddal, formaldehiddel és metilbromiddal fertőtlenítettek nagy könyv-állományokat. Etilén-oxidot használtak a firenzei nemzeti könyvtár árvíz által pusztított könyveinek kezelésére. Az új kísérletek során megállapították, hogy ez a gáz a könyv minden részén elpusztítja a mikroorganizmusokat, vákuum nélkül is. A tapasztalatok alapján elképzelhető, hogy a megfelelő óvórendszabályok betartásával, 250 g/m³ koncentrációban raktárhelyiségben is használható fertőtlenítésre. Egyébként ilyen célra formaldehid-metilbromid gázkeveréket használtak. A könyveket a fapalcokon hagyták, de a gázok kis behatoló képessége miatt a könyveket meg kellett nyitni. A gerinceknél így sem pusztultak el teljes mértékben a mikroorganizmusok. Igen fontos a levegő hőmérsékletének, nedvességtartalmának és megfelelő ventilációjának az előírások szerint való biztosítása.

Ch. Clarkson (Washington): A puha pergamen kötése mint konzerválási típus, korai nyomtatott könyvek esetében.

Az 1966. évi firenzei árvíz egyik tapasztalata az volt, hogy az ún. puha pergamen kötésű könyvek - bár gyakran súlyosan károsultak kötéstáblájukban - láthatólag jóval kisebb kárt szenvedtek szöveges részükben, mint más kötésű művek. Az utóbbi nyolc évben a szerző behatóan foglalkozott ezzel a kötés-móddal, abból a célból, hogy megállapítsa használhatóságát a konzerválási technikában. Két fontos megállapítása: ez a kötésmód több konzerválási alapelvnek megfelel, a legfontosabb ezek közül, hogy ragasztó nélküli szerkezetek lévén, lehetséges a leválasztásuk, majd újra felhasználásuk a szöveg-test veszélyeztetése nélkül. E technika néhány mozzanata átültethető a kemény kötéstáblájú típusokba, s ez új utakat nyit a fejlődéshez. Számos szöveg közti rajz és a szakterminológia közlése teszi egyértelművé a fogalmakat és a műveleteket.

J.P. Njuksa - M.G. Blank (Leningrád): A papír restaurálása polivinil-alkohol szálat tartalmazó papírpéppel

A Szaltükov-Scsedrin Könyvtárban több mint két évtizede használt - erősen higított papírpéppel a sérült lapokat kiegészítő - berendezés továbbfejlesztéséről szolt ez az előadás. Az eddigi tisztán rongy-cellulóz helyett újabban polivinil-alkohol szálat is tartalmazó együttest alkalmaznak. Az ily módon bevitt műanyag kedvezően befolyásolja a keletkezett lap ellenállását a légkör káros hatásaival szemben. A fizikai és kémiai változásokat jelző mérések azt mutatták, hogy az ilyen összetételű papír szilárdsága kb. tízszer nagyobb, mint a csak rongy-cellulózból készült papíré.

A szerző célja az volt, hogy a tömeges levéltári és könyvtári anyagok - egyforma méretű lapokat tartalmazó kötetek - konzerválására és restaurálására nagy teljesítményű, mechanizált megoldást találjon, amely ugyanakkor az egyedi tulajdonságokat is figyelembe veszi. Elemezve a konzerválási-restaurálási folyamat lépéseit, megállapította, hogy a dokumentum folyamatosan haladhat végig a különböző kezelésekben. Kialakíthatók az egyes munka-zónák, a megfelelő berendezésekkel. Az elgondolások alapján összeállított konstrukció, a "Vinyector", két, egymást kiegészítő berendezés együttese. Az elsőben a mozgatható keretekre helyezett lapot gázzal fertőtlenítik, vízes oldattal mossák, papir-péppel kiegészítik és a szükséges vegyszerekkel kezelik, folyamatos üzemben. A második rész a szárítást és a préselést végzi. A berendezés használata a kézi munkával szemben százszoros termelékenységet eredményezett.

F. Flieder - F. Leclerc - S. Bonnassies (Párizs): Papirlaminálás

A régi, törekeny és nehezen kezelhető papirok megerősítésére a laminálás hatékony eljárás. A szerzők két papírfajtán 16 különböző laminálási technikát mutatnak be, ragasztóként és/vagy erősítő réteggként műanyagfilmet vagy szöveteket (cellulóz-acetát, polivinil-acetát, poliamid, polietilén) alkalmazva. A nem-laminált és laminált papirok fizikai-kémiai ellenállóképességét vizsgálták öregítés előtt és öregítés után. A legkedvezőbbnek azokat a technikákat találták, amelyek a ragasztóként szereplő műanyagrétegen kívül erősítő anyagként is műanyagot - poliamidot - használnak, a hagyományosnak mondható japán papír helyett.

J.H. Hofenk-de Graaff (Amsterdam): A Chloramine-T hatása a papírra

A restauráló műhelyekben alkalmazott fehérítési eljárások egyike a Chloramine-T használata. Gyakran úgy fehérítenek, hogy az enyhe szer esetleges maradványait nem öblítik ki a papírból. A szerzők megvizsgálták, hogy ez az eljárás mennyiben káros a papírra. Háromféle papírt kezeltek a különböző fehérítő módszerekkel, majd a papírok hő-öregítése után fizikai és kémiai tulajdonságaikat vizsgálták. Következtetésük: a Chloramine-T maradéka valóban veszélyes a papírra, a mennyiséggel arányos mértékben. A vízzel való kiöblítés önmagában is erősíti a papírt, a rostok rendezése révén.

I. Sadurska - R. Kowalik (Varsó): Néhány vizsgálat a levéltári és könyvtári anyagok konzerválásában használatos ragasztók mikrobiológiai ellenállóképességéről

A természetes és a szintetikus ragasztók egyaránt pusztulhatnak a mikroflóra által, és ők maguk is serkentőleg hatnak a papíron, vásznon, bőrön, tintán megtelepülő mikroorganizmusok növekedésére. A növényi eredetű keményítőket gombák, a fehérjetartalmu enyveket pedig baktériumok támadják meg. A szintetikus ragasztók ellenállóbbak, de nem abszolút mértékben. Vinil-ragasztókat és cellulóz-származékokat vizsgáltak. Leginkább ellenállónak a polivinil-alkohol, a cellulózacetát, a metil- és etilcellulóz mutatkozott, legkevésbé a hidroxietilcellulóz.

Az előadás - két részben - leírja egy 1623-ból származó, 5. kiadású Mercator-atlasz restaurálási problémáit. Az atlasz papírja különleges mértékben elszíneződött és savassá vált. A festett térkép eredetileg zöld színű részei megbarnultak, s ezeken a helyeken a papír a kiesésig törékeny lett. Mivel a térkép festékei legalábbis részben vízoldhatóak voltak, nem-vizes restaurálási eljárásokat kellett alkalmazni. A papírt mikroanalitikai vizsgálatnak vetették alá. Röntgen sugarakkal és kutatói elektronmikroszkóppal megállapították kálium-, kalcium-, alumínium-vegyületek, valamint vas-oxid jelenlétét. A legsúlyosabb problémát a vas-oxid jelentette. Az előadás összefoglalja azokat az előnyöket és hátrányokat, amit a vas-származékoknak a régi papirokból való eltávolítása jelent. Az előadás második része ismerteti a papír savaságának okait, és az eltávolítás ill. semlegesítés módjait. A legutóbbi kutatási eredmények aláhúzzák a kalcium-vegyületek alkalmazásának mindenekfelett való fontosságát a savtalanításban. A szerzők egy új nem-vizes módszert, kalcium-acetát etilalkoholos oldatát javasolják és igazolják.